אישים באגרות הראי"ה

הרב יונתן בנימין הלוי הורוביץ

נציג "ארגון הפקידים והאמרכלים של אמסטרדם" בארץ ישראל · שנות חייו אינן ידועות לנו

13 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

הרב יונתן בנימין הלוי הורוביץ נשלח בשנת תרס"ו (1906 בקירוב) לארץ ישראל כנציג קבוע של "ארגון הפקידים והאמרכלים של אמסטרדם", כדי לבחון מקרוב את חלוקת הכספים ליישוב. לבקשת הרב קוק השתתף הארגון במימון מסע המושבות בגליל (ראו בפרשת מסע המושבות בגליל (תרע"ד)) בשנת תרע"ד (1913), והרב הורוביץ השתתף במסע בעצמו. בימי מלחמת העולם הראשונה, כשהיה באירופה, גייס כספים בקרב יהודי גרמניה לעזרת היישוב שסבל מרעב.

הרב קוק על הרב הורוביץ

הרב קוק פנה אל הרב הורוביץ בשנת תרע"ג (1913) כדי לגייס את מימון 'פקידי ואמרכלי אמסטרדם' למסע רבנים במושבות הגליל: "שכל המצוה כולה תקרא ע"ש כת"ר, וקהילת קודש יראי ד' וחרדים אל דברו פקוא"מ שליט"א" (כרך ב', אגרת תקנ). הרב הורוביץ סייע בארגון המסע, והרב קוק הזמינו להצטרף אליו (כרך ב', אגרת תריב), שלח לו את ההקדמה לחוברת המסע (כרך ב', אגרת תרעז), והמשיך ללבן עמו את המשמעות הרוחנית של המסע ושל החוברת (כרך ג', אגרת תשמו).

הרב קוק והרב הורוביץ שיתפו פעולה בארגון פיקוח קבוע על הפרשת תרומות ומעשרות בשווקים ובמושבות באמצעות הרב בן ציון ידלר (כרך ב', אגרת תקכח), ובחיזוק העניין בימי מלחמת העולם הראשונה (כרך ב', אגרת תשלב). כמו כן שיתפו פעולה בחיזוק תלמוד התורה בפתח תקווה ומינוי מנהל מתאים (כרך א', אגרת קפ; כרך א', אגרת קפג), ובהסדרת ענייני דת במושבות עתלית וזכרון יעקב (כרך ב', אגרת תרנו).

הרב קוק הדגיש בפניו את החובה לרומם את העיתונות והספרות האורתודוקסית, הן בכתב העת 'הניר' והן בעיתון 'המוריה': "עלינו ללחם עם הרשעה דוקא מראש פסגת המדע היותר גבוה, וחלק זה אסור לנו לעזוב" (כרך א', אגרת קפה), וקרא לו לגייס מאמרים מומחים מעמיקים כדי שהעיתונות התורנית תהיה בעלת משקל וכבוד (כרך ב', אגרת תקכג).

האגרות

כרך א', אגרת קפ: על ההתחלה בפתח תקווה, משרת החכם באשי, וכתב העת 'הניר' שצריך ללכת בדרך המדע.

"מחט סידקית, שנוכל להשפיע על ידו, אמונה ויראת ד' טהורה בלב בנינו"

כרך א', אגרת קפג: מבקש בשם נכבדי פתח תקווה שמנהל תלמוד התורה יהיה איש המקובל על ההורים ומשרה כבוד.

"לתן עז ליראי ד' ולחזק את יסוד האמונה, ע"י כל דרכי האומץ והכבוד הנהוגים בעולם"

כרך א', אגרת קפה: על אופיו של כתב העת 'הניר' ועל החובה להילחם מתוך פסגת המדע ולא להסתפק בפולמוס.

"עלינו ללחם עם הרשעה דוקא מראש פסגת המדע היותר גבוה, וחלק זה אסור לנו לעזוב"

כרך א', אגרת רפט: על השמיטה {{parshiyot/shmita-5670}} והצורך לבסס את קדושת השביעית בהדרגה כגאולת ישראל, והצעות מעשיות להסדרת העבודה.

"חפצנו דוקא קמעא קמעא, וכמו שאמר רבי חייא רבא לר"ש בן חלפתא"

כרך ב', אגרת תקכג: שולח מכתבים לסופרים רבניים עבור עיתון 'המוריה' ומדגיש את הצורך במאמרים מדעיים ממומחים.

"חוץ מהרבנים הסופרים ראוי לדאוג לשורת מאמרים מדעיים ע"י מומחים מיוחדים"

כרך ב', אגרת תקכח: על תקציב לפיקוח על תרומות ומעשרות בשווקים ובמושבות ופעילותו של הרב בן ציון ידלר.

"וע"ד תיקון תרומ"ע, עיקר הדבר הוא למצא מקור להוצאת ההשגחה הנסיעות וההדפסות הנדרשות לזה"

כרך ב', אגרת תקנ: פונה לפקידי ואמרכלי אמסטרדם לממן מסע רבנים במושבות הגליל העזובות.

"שכל המצוה כולה תקרא ע"ש כת"ר, וקהילת קודש יראי ד' וחרדים אל דברו פקוא"מ שליט"א"

כרך ב', אגרת תקפד: על תלונות שהועלו נגד רופא ירא שמיים: יש לברר בבית דין ולא להסתפק במחאות פומביות.

"ודאי צריכים לגדור את הפרצה. ואם לא היתה שום התרשלות מצד הד"ר"

כרך ב', אגרת תריב: מודיע על מועד היציאה למסע המושבות בגליל ומזמין את נציגי ירושלים וועד העישור להצטרף.

"החלטתי בעזה"י לעשות את הנסיעה למושבות הגליל ת"ו, בשבוע הבע"ל"

כרך ב', אגרת תרנו: לקראת ביקור הברון רוטשילד {{parshiyot/baron-visit-5674}} בארץ, ומעדכן על מקווה וספר תורה בעתלית ועל הבימה בזכרון יעקב.

"ע"ד האפשרות לבא בשיחה עם הברון נ"י בבואו הנה, עדיין אין לי דרך ידוע. הדבר בודאי נכבד לנסות"

כרך ב', אגרת תרעז: שולח הקדמה לחוברת מסע המושבות, וכואב על עליית הברון רוטשילד להר הבית.

"פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו, עולה לנו על כל מליונים של ישובים מעשיים"

כרך ב', אגרת תשלב: מסנט גאלן {{parshiyot/st-gallen}}: קורא לסייע לחיזוק מצוות התלויות בארץ בימי מלחמת העולם הראשונה ולישיבת 'שערי תורה' ביפו.

"שתקלת הטבלים, חלילה ... מבזמנים הרגילים של הוצאתם לחו"ל"

כרך ג', אגרת תשמו: על חוברת מסע המושבות, וביאור עמוק על משמעות מצבה, במה ומקדש בתולדות ישראל.

"הוראת המצבה: נקודה מקודשת מרכזית, שהכל מתקבצים לעבודה סביבה באין הבדלה"

ראו גם

על מסע הרבנים למושבות הגליל בשנת תרע"ד. (לפרשה)

על הרב בן ציון ידלר, שליח הרב קוק לתרומות ומעשרות. (לדף האיש)

על הרב יונתן בנימין הלוי הורוביץ (המכלול). (רבי יונתן בנימין הורוויץ)

נוסח האגרות – עם ביאור

13 האגרות שבהן נזכר הרב הורוביץ, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קפ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' טבת תרס"ט - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוביץ

הרב קוק שמח על ההתחלה בפתח תקווה. הרב קוק מסכים שגיסו של הורוביץ יקבל משרה במקום רחוק, כי בכל מקום שאפשר להשפיע אמונה אסור לעמוד מנגד. בעניין משרת החכם באשי - אינו בקי בפוליטיקה, אבל יסייע שלא ישב בה מי שאינו תלמיד חכם. הגיליון הראשון של כתב העת 'הניר' נדפס ובו מאמר שלו. 'הניר' צריך ללכת 'בדרך הרחבה של המדע', ויש להשיג לו רישיון רשמי.

עיקרי הדברים

- פעולה חינוכית בפתח תקווה.
- השפעת אמונה בכל מקום.
- כתב העת 'הניר' - דרך המדע.
- בקשה לתוצאות הבחינות בפתח תקווה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' טבת תרס"ט[4].

לכבוד ידידי הרב המאוה"ג[5], יקר מחכמה ומכבוד, מו"ה[6] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ שליט"א[7], שלו'[8] וברכה.

מכתבי כתר"ה[9] הנכבדים הגיעוני. ואשמח מאד על ההתחלה אשר נעשתה לטובה בפ"ת[10]. ואם כי הדברים עוד צריכים חיזוק, נבטח כי יעזרנו ד' ויגמר בעדנו את אשר החילונו לעשות.

וע"ד[11] גיסו של כבוד אדוני, הרב רש"פ[12]. לדעתי כל מקום שאנו מוצאים, אפילו כמלא חודה של מחט סידקית, [פתח קטן כחוד מחט (על פי שיר השירים רבה ה)] שנוכל להשפיע על ידו, אמונה ויראת ד' טהורה בלב בנינו, בכל מקום שהם, ובאיזה מצב שהם, אסור לנו לעמוד מנגד. ע"כ[13] הנני בפה מלא מסכים, שיקבל כי[14] גיסו נ"י[15] את המשרה, ויבאו לנו בנים נאמנים גם ממקום נדח זה, בעה"י[16].

בדבר המכתב של הגדולים בענין הח"ב[17], [בעניין החכם באשי, הרב הראשי של האימפריה העות'מאנית, שנבחר אז] הנה לע"ע[18] איני מוצא לעצמי שום עבודה בזה, מפני שאינני בקי במהלכים של פוליטיקה זו. אך אם יש לכבוד הדרתו איזה מקום מיוחד בענין זה, ששם תהיה לתועלת איזו פעולה מצדי, כמובן שלא אמנע בר, להכריע את הכף כמה דאפשר, - שלא ישב על כסא הרבנות הבשיית [משרת החכם באשי] מי שאינו בגדר ת"ח[19] וירא"א[20], - לפי כח ידי הכהה.

ע"ד[21] "הניר", ["הניר", מאסף ספרותי-תורני שיצא אז בירושלים] הנה נדפס הגליון הראשון, ששם יש מאמר ממני. וכפי הנראה בשבוע הבע"ל[22] תגמר החו' הראשונה בעה"י. ואני חושב, שאת "הניר" בעצמו נוכל לבסס בהמשך הזמן, שיהיה הוא הירחון שאנו חפצים בו. וכבר הודעתי לכי[23] ידידי, דעתי שעלינו ללכת בדרך הרחבה של המדע בעז לאלהים, ועם זה יצורפו לנו מאמרים מעשיים, בהמשך הזמן, אשר יחזקו את מטרתנו להקים ניר היהדות האמיתית בכח התורה והמצוה על אדמת הקודש. והנה כעת יש להשיג

רשיון רשמי בעד סך מצער, [בעד סכום קטן] לא יעלה לעשרה נאפ', [עשרה נפוליאונים, מטבע זהב] וראוי לדעתי לרכוש לנו כח זה, וצור ישראל יהי'[24] בעזרנו, לאמץ ולחזק את כל החיל אשר נגע אלהים בלבבם, [שמואל א י, כו] ומעשה ידנו יכונן. והנני בזה ידידו הנאמן, קשור בחבלי אהבת נפשו העדינה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל.

אולי יודיעני כבוד הדרתו, עד כמה תגיע ידו להוצאת הירחון בכל חודש, כדי שנדע לימים הבע"ל בעה"י, עד כמה נוכל לשכללו בכמות ובאיכות. כי נכון שלא לקמץ ג"כ[25] בהוצאה של שכר סופרים, במקום שהענין דורש.

אבקש בזה מכתר"ה[26], להודיע בטובו לועד החינוך בפ"ת, לשלח גם לידי את התוצאות של הבחינות בכל חודש, כמו שישלחו לועד הירושלמי. הנ"ל[27]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
10. בפ"ת - בפתח תקוה
11. וע"ד - ועל דבר
12. רש"פ - רבי שמואל פ... - שם אדם
13. ע"כ - על כן
14. כ' - כבוד
15. נ"י - נרו יאיר
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך
17. הח"ב - החכם באשי
18. לע"ע - לעת עתה
19. ת"ח - תלמידי חכמים
20. ויר"א - וירא אלקים
21. ע"ד - על דבר
22. הבע"ל - הבא עלינו
23. לכ' - לכבוד
24. יהי' - יהיה
25. ג"כ - גם כן
26. מכתר"ה - מכבוד תורתו רום הדרתו
27. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קפג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט טבת תרס"ט - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוביץ

נכבדי פתח תקווה מבקשים שמנהל תלמוד התורה יהיה איש שההורים מרוצים ממנו, ושיטביע כבוד על התלמידים לעומת מורי בתי הספר החילוניים. הרב קוק מסביר שאין לגרוע מהמטרה לתת עוז ליראי ה' בדרכי הכבוד הנהוגות בעולם, גם אם חביבים הולכים אחר ההרגל. הרב קוק שואל אם הורוביץ ישתתף במימון 'הניר'.

עיקרי הדברים

- מנהל תלמוד התורה בפתח תקווה.
- כבוד יראי ה' מול בתי הספר החילוניים.
- מימון 'הניר'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט טבת תרס"ט[4].

כי[5] ידידי וחביבי, אלופי ואהובי, הרב המאוה"ג[6], אוצר נחמד עטור בתוי"ר[7], מו"ה[8] יונתן בנימין איש הורוויץ שליט"א[9], שלו'[10] רב וברכה באה"ר[11].

מצאתי חובה לי למלאות את בקשת נכבדי פתח תקוה, אשר בקשוני בעל פה, וזה פעמים בכתב, שאדבר עבורם לפני כתר"ה[12], שנשתדל שיהיה המנהל של התי"ת[13] איש המרוצה להורים, ושיוכל להטביע חותם של כבוד על התלמידים לעומת מורי ומנהלי בתי הספר, אשר לא לדי המה.

כת"ר[14] ידידי שי'[15] יודע את כל חפצי ומגמת פני, לתן עז ליראי ד' ולחזק את יסוד האמונה, ע"י[16] כל דרכי האומץ והכבוד הנהוגים בעולם החיים והמעשה. ועבודת קודש זאת מוטלת היא עלינו, כאשר רק יחידים שרידים נמצאים עדיין כעת באה"ק[17], המכירים את גדולת האמת הזאת. אבל מובטחים אנו, בנותן עז ליראיו, שיאזרנו חיל ודרכנו יהיה הלך ואור, כי היא דרך צדיקים ב"ה.

ע"כ[18] חלילה לנו לגרע ממטרתנו הקדושה מאומה, ולא לנו למלא את רצונם של חביבינו היותר אהובים, שאנחנו מקושרים בהם בקשר אהבה שאינה תלויה בדבר, מפני תורת ד' ויראתו אשר בלבם, אם הם הולכים בזה הענין אחר ההרגל, ואינם רוצים לפקח את עיניהם לראות מה ד' שואל מאתנו כעת.

לתשובת כת"ר אקוה ע"ז[19], וגם אם יואיל להשתתף או לקבל את משא הוצאת "הניר" [קובץ "הניר", שיצא לאור בירושלים בעידודו של הרב קוק] אשר אקוה ממנו תוצאות חשובות בע"ה[20].

בכבוד וברכה נאמנה, כנה"ר[21] ונפש ידי"ע[22] דוש"ת[23] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל.

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. כ' - כבוד
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. בתוי"ר - בתורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' - שלום
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. הת"ת - התלמוד תורה
14. כת"ר - כבוד תורתו
15. שי' - שיחיה
16. ע"י - על ידי
17. באה"ק - בארץ הקודש
18. ע"כ - על כן
19. ע"ז - על זה
20. בע"ה - בעזרת השם
21. כנה"ר - כנפשו הרמה
22. ידי"ע - ידידו עוז
23. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קפה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א שבט תרס"ט - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוביץ

בעניין 'הניר': יש להילחם ברשעה 'מראש פסגת המדע היותר גבוה', וכך יתגלו גיבורים מבין תלמידי החכמים בארץ. לצד זה יצורפו חלקים עממיים, אבל אסור שיהיה כתב עת פולמוסי כמו 'הפלס'. הרב קוק מסופק אם יוכל להיות עורך ראשי של עיתון יומי או דו־שבועי. הרב קוק גם כותב שיש לחזק את אגודת 'שומרי תורה' אף שהיא צריכה תיקון.

עיקרי הדברים

- 'הניר' - מלחמה מפסגת המדע.
- התנגדות לעיתונות פולמוסית.
- רעיון עיתון יומי.
- אגודת 'שומרי תורה'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"א שבט תרס"ט[4].

לכבוד ידידי, אלופי ומיודעי, הרב המאוה"ג[5] מלא זיו ואורה, רב פעלים, מו"ה[6] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ [הרב יונתן בנימין הורוויץ, ממייסדי מוסדות דתיים ביישוב] שליט"א[7], שלו'[8] וברכה באהבה נאמנה.

שמחתי ביקרת כת"ר[9] מר ידידי מה' דנא. יתן ד' ויסכימו על התנאים של השכירות, כדי שנוכל לגשת אל העבודה הנחוצה מאד, להצלת המושבה והארת אור ד' בקרבה, ורבים וגדולים מאד יהיו הדברים הטובים שיצאו מזה לכללות הרמת קרן היהדות הנאמנה באה"ק[10] בעה"י[11].

וע"ד[12] "הניר", ["הניר", מאסף ספרותי-תורני שיצא בירושלים בעידודו של הרב קוק] הנני שונה את דעתי, כי עלינו ללחם עם הרשעה [להילחם בכפירה] דוקא מראש פסגת המדע היותר גבוה, וחלק זה אסור לנו לעזוב. וזה יביא לנו גבורים חדשים, מהמצויינים שבת"ח[13] שבאה"ק[14], שיתקדש שם שמים ושם ישראל וא"י[15] על ידם, וזה הוא הריוח היותר עליון מכל מעשנו על אדמת הקודש. רק כדי שיהיה הדבר שוה ג"כ[16] לכל נפש הנני חושב להבא לצרף לו בעזה"י[17] חלקים פפולריים, אבל חלילה לקבע לנו אורגן שיהיה עיקרו פולמי כ"הפלס". זה לא יועיל מאומה תועלת של אמת, כי-אם יזעזע את הלבבות זעזועים ארעיים, שהם עלולים להביא מדנים ורתיחת דמים, לא אורה ומנוחה ואהבת העבודה לשם ד' למען עמו ונחלתו.

אמנם להגדיל את "הניר" בכמותו, כמובן צריך ע"ז[18] כח חומרי הגון, שראוי שנדאג ע"ז, ויהיה אז הוא בעצמו "תוצאה בעד הקהל", והקהל יתרומם על ידו, משפלות דעתו ונמיכות מצבו, ויכיר תמיד יותר ויותר, שאנו מתחשבים עם דעתו ומצבו להעלותם, וע"י[19] זה ירבו מנוייו בחסדי השי"ת[20].

וע"ד עתון יומי, ולכה"פ[21] "דו-שבועי", אשמח מאד אם יעלה הדבר, והנני כמובן מוכן לעשות בזה בל"נ[22] ככל אשר תשיג ידי הכהה. אמנם שאהי'[23] אנכי העורך הראשי, מסופקני אם הדבר מסכים עם

המון טרדותי. ועוד, כי לפי זה הלא צריך המשרד להיות גם הוא פה, ואיני יודע אם יסכימו ע"ז אחינו בדעה.

כשאדע מכבוד ידי"נ[24] כת"ר, שהדבר מוכן לפועל, אציע בל"נ פרוגרמה, לפי עניות דעתי, ומנייהו ומנאי יתקלס עילאה [ומהם וממני יתהלל העליון (ארמית)] ב"ה, ויה"ר[25] שחפץ ד' בידנו יצלח. והנני בזה ידי"ע[26] דוש"ת[27] באה"ר[28],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

בכלל הנני מוצא לנכון שנתאמץ ביסוד האגודה שו"ת[29], אע"פ[30] שהיא צריכה תיקון, אבל מ"מ[31] ע"פ[32] יסוד מטרתה נוכל לפתח בעה"י פיתוחי קודש לד'. הנ"ל[33]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. כת"ר - כבוד תורתו
10. באה"ק - בארץ הקודש
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. וע"ד - ועל דבר
13. שבת"ח - שבתלמידי חכמים
14. שבאה"ק - שבארץ הקודש
15. וא"י - וארץ ישראל
16. ג"כ - גם כן
17. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
18. ע"ז - על זה
19. וע"י - ועל ידי
20. השי"ת - השם יתברך
21. ולכה"פ - ולכל הפחות
22. בל"נ - בלי נדר
23. שאהי' - שאהיה
24. ידי"נ - ידיד נפשי
25. ויה"ר - ויהי רצון
26. ידי"ע - ידידו עוז
27. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
28. באה"ר - באהבה רבה
29. שו"ת - שאלות ותשובות
30. אע"פ - אף על פי
31. מ"מ - מכל מקום
32. ע"פ - על פי
33. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רפט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' ניסן תר"ע - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוביץ

הרב קוק תומך בהיתר לעסוק בשבת בצורכי רבים ובלימוד אומנות (שבת קנ א). מי יכול לאסור? הלכה זו מחזקת את דרכי החיים. בעניין השמיטה: יש לבסס את קדושת השביעית בהדרגה, 'קמעא קמעא', כגאולת ישראל. ההוראה כ'מציל מן הדליקה': קודם מצילים את מה שמן התורה. הרב קוק מציע להקים אגודה שתשכור את הפרדסים והכרמים לגויים, כך שישראל לא יעבדו כלל. בשנה זו יש לכתוב במחירונים שהמחיר הוא בעבור העבודה ולא בעבור הפירות.

עיקרי הדברים

- היתר לעסוק בצורכי רבים ובאומנות בשבת.
- השמיטה 'קמעא קמעא'.
- 'כמציל מן הדליקה' - קודם דאורייתא.
- תוכנית אגודה להשכרת הפרדסים לגויים.
- מכירה בהבלעה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה עה"ק[1] יפו ת"ו[2], ו' ניסן תרע"ן. [ו' בניסן תר"ע (1910), בשנת השמיטה]

כבוד ידיד יקר מפנינים, רב תבונות ואיש אמונים, הרב המאוה"ג[3] אוצר תורה ויראה, דעת ומשרים, כליל תפארת מו"ה[4] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ שליט"א[5], שלו'[6] וברכה ושמחת הרגל באה"ר[7].

לשמחת לבבי הגיעני מכתבו היקר והחוברת הנכבדה. יאושר חילי' דמר ידי"נ[8] שי'[9] על הטוב אשר יעשה עם עם ד' יושב ציון, ויה"ר[10] שיכירו וידעו הכל במהרה בקרוב, שאנו חייבים ללכת בדרכי חיים באמת, וישובו מדרכי חושך, שהם ההפך מהדרך אשר צוה ד' אלהינו ב"ה[11] אותנו ללכת בה, לבחור בחיים של כבוד וכשרון. "ומאן ספין ומאן רקיע" לגזור איסור על מצוה גדולה כזאת, שמותר לדבר בגינה דברי חפץ בשבת קודש (כשבת ד' ק"ן א' [שבת קנ]). ומפשטיות לשון הסוגיא שם, דאמר ר'[12] שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן (או ר' יונתן) הולכים לטרטיאות ולקרקסאות ולבסילקאות [לבתי מחזות, לזירות ולבתי משפט] ומסחר – מקומות כינוס של רבים] לפקח על עסקי רבים בשבת, ותנא דבי מנשה משדכין כו'[13] וללמדו אומנות, נראה שרשב"ג[14] מודה להא דתנא ד"מ[15], ובירושלמי פרק אלו קשרים ה"ג [ירושלמי שבת טו, ג] "אר"ח בש"ר שמואל בר נחמן (שנראה פשוט שהוא ר"ש[16] בר נחמני דבבלי). לא נתנו שבתות כו' אלא לאכילה ולשתי', ע"י[17] שהפה זה מסריח התירו לו לעסוק בהן בד"ת", הרי החמיר כ"כ[18] בדבור בשבת עד שאפילו דיבור התורה צריך היתר, ומ"מ[19] התיר ג"כ[20] לפסוק לאומנות, שהרי שהיא שקולה כתורה, ובודאי אינו דומה רבים העושים את התורה ליחידים, ואיך שייך לגזור ע"ז[21] איסורים, ובפרט לעת כזאת עת לעשות לד' [על פי תהלים קיט, קכו] לחזק את ידי אמוני ד' בכל צד של חיזוק המוסיף אומץ בדרכי חיים.

ערכתי בזה ג"כ דברים אחדים ע"ד[22] השמיטה, ומפני הטרדא הוכרחתי לקצר, ואת כת"ר[23] הסליחה. והי'[24] ז"ש[25] וברכת ד', כנה"י[26] ונפש ידי"ע[27] דוש"ת[28] באה"ר כה"י[29],

הק' אברהם יצחק ה"ק

ביסוד השמיטה, עלינו לדעת שאנו חייבים להתאמץ בכל כחנו לסבב פני הדברים, שסוף כל סוף תהי'[30] שבת הארץ הולכת ונקבעת בכל קדושתה על אדמת הקדש. עלינו להשתדל להנחות את הדבר, עד אשר יעלה בידינו בע"ה[31] לבסס את יסוד קדושת השביעית בכל צורתו, כתורה וכמצוה. כי מצוה זו לבד חבתה ככל מצוה ממצותיה של תורה הלא עונשה, ומכלל לאו אתה שומע הן, שגם מתן שכרה, בצדה, ובה תלוי גלות הארץ וישובה, כמפורש בתורה: "כל ימי השמה תשבת את אשר לא שבתה בשבתותיכם עליה", [ויקרא כו, לה] וחכמים אמרו מפורש גלות באה לעולם על שמטת הארץ. [אבות ה, ט] אבל איך לבא אל המטרה הקדושה הזאת, ובאיזה אמצעיים נחזיק להגיע אליה, דבר זה צריך לימוד.

לפי דעתי אנו צריכים לבא אל מחוז חפצנו דוקא קמעא קמעא, וכמו שאמר רבי חייא רבא לר"ש[32] בן חלפתא, לענין כללות ישועתן של ישראל, שהיא קמעא קמעא, כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת (ירושלמי פ"ק[33] דברכות ה"א), כך היא הישועה הרוחנית של הקמת קדושת הארץ על מכונה, מוכרחת להיות ג"כ קמעא קמעא, ובעזרת השם יתברך, כל מה שהיא הולכת מתחזקת היא ומשתרשת ותהי'[34] רבה והולכת. דרכי ההוראה שלנו בזה צריכין להיות כמציל מן הדליקה, שכל מה שהוא יותר יקר ויותר קדוש הוא קודם להצלה ואח"כ[35] משתדלים להציל עוד, וחביב חביב קודם, ותורה שבכתב קודמת להצלה מתורה שבע"פ[36] (ס"ח סי'[37] תתנ"ו הובא במג"א[38] סי' של"ד ס"ק[39] ט"ו). [ספר חסידים; מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים] על כן הננו חייבים לעמוד על המשמר ראשית לכל, שלעת עתה לפחות תעלה בידינו יסוד קדושת המצוה במה שהוא מן התורה. ולענין שיש במצוה זו יותר מכל המצות מפני שהגלות תלוי' בה, בודאי דבר גדול הוא כשהעיקר של תורה עולה בידינו. ולא למותר הוא להציב בזה דברי הגאון שאגת אריה סוף סימן כ"ד, [שו"ת "שאגת אריה" לר' אריה לייב גינצבורג] שהוכיח שברכת התורה מן התורה היא ולא מדרבנן, מהא דאמר רב יהודה א"ר[40] מ"ד מי האיש החכם ויבן את זאת, [נדרים פא, על הפסוק בירמיהו ט, יא–יב] ויאמר ד' על עזבם את תורתי שלא ברכו בתורה תחילה, מדנענשו עונש גדול כ"כ, דעל דבר זה אבדה הארץ, ש"מ דברכת התורה היא מה"ת[41], דאי מדרבנן לא היו ראויין לעונש גדול כ"כ. ומטי לה מדברי התוספות (סוטה דף מ"א ב' ד"ה[42] אותו), שהוכיחו שאמו מישראל לא מהני גבי מלך מדין תורה, דאי לאו הכי לא היו חייבים עונש גדול כזה, ומסיק הגאון ש"א ז"ל[43], שאע"פ[44] שיש לדחות הראי'[45] מהא דאגריפס, [סוטה מא: אגריפס המלך, שאמו לא הייתה מישראל, בכה כשקרא "לא תוכל לתת עליך איש נכרי", וחכמים אמרו לו "אחינו אתה"; ואמרו שבאותה שעה נתחייבו ישראל כליה, שהחניפו לו] וכונתו ז"ל צריך לומר דיש מקום לומר שעיקר קושיית התוספות על רש"י[46] שם היא משום דמשמע להו שלדעתו ז"ל באמו מישראל אין בו איסור כלל, כ"א[47] שהוא זילא מילתא לגבי מלך, מ"מ[48] "הדבר מוכרע מעצמו, דאי ברכת התורה אינה אלא מד"ס[49] אין ראוי לעונש גדול כ"כ דאבידת הארץ" עכ"ל[50], ונמצא בכל זמן שנתאמץ לצאת מידי איסור תורה הננו עושים בזה דבר גדול, שאנו מצילים את יסוד הישוב באה"ק[51], שעיקר תכליתו הוא להיות פתח תקוה

לקיבוץ גלויות, מאותו העונש של גלות הארץ, הנסמך לביטול השמיטין, ד' יצילנו, ופעולה זו היא קרובה לנו, ואנו צריכין לרכז עלי'[52] בתחילה את כל מגמתנו.

אבל איך נבא בתחילה להנצל מאיסור של תורה, צריך אני לבאר סדרן של דברים. התוכן הפשוט הוא שמאחר שלפי דעת רוב הראשונים אין לנו מלאכות האסורות מן התורה בשביעית, כי אם חמש או ארבע, דהיינו זריעה, זמירה, קצירה, בצירה, לכל הדיעות, והחמישית שהיא חרישה במחלוקת היא שנויה, יש אומרים שהיא ג"כ אסורה מן התורה, אם לא באיסור לאו כמו הראשונות מ"מ באיסור עשה, של בחריש ובקציר תשבת, [שמות לד, כא] ויש אומרים שאין בחרישה שום איסור של תורה כי-אם הרי היא ככל התולדות שהן אסורות רק מדרבנן. לזאת עלינו להשתדל, שכל זמן שיש עוד הכרח לקיום הישוב לבקש צדדי היתר בענין שביעית, שעכ"פ[53] אלה חמשת המלאכות, או לפחות, כשהדחק גדול הרבה, ארבעת המלאכות, לא יעשו ע"י ישראל, כי-אם ע"י פועלים נכרים, שאז לדעת הסוברים, שעיקר האיסור של תורה בשביעית הוא שלא יעשה ישראל את עבודת הארץ, וכפשטא דקרא שמדבר בלשון נוכח "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור", [ויקרא כה, ד] והתורה מדברת עם ישראל, א"כ[54] כשנכרי הוא העושה את המלאכה, אפילו אם הוא פועל של ישראל, אין כאן אלא איסור שבות, שאפילו גבי שבת החמורה אינו כי אם איסור מדרבנן, וק"ו[55] בשביעית, שאין בה חיוב כרת וסקילה, שמבעיא לן בב"מ[56] (ד' צ' א') אם יש בכה"ג[57] אפילו איסור שבות, ולדינא פסקו הפוסקים שיש כאן איסור שבות, אבל מ"מ יותר מאיסור שבות דרבנן אין כאן, והרי אנו ניצלים מליפול בפח מוקש של ביטול שביעית מן התורה. ואע"פ[58] שישנם ג"כ מחמירים לומר, שמ"ע[59] של שבת הארץ מוטלת על הקרקע, כמו שחיוב שביתת בהמה של ישראל בשבת מוטלת על הבהמה, כלומר על ישראל בעל הקרקע ובעל הבהמה, אפילו כשנכרי עובד בהם את עבודתו, כמו שביארתי בספר שבת הארץ (פ"א ה"א), מ"מ כבר פשטה מימים הראשונים ההוראה כהפוסקים הסוברים שעיקר שבת הארץ היא דוקא אקרקפתא דגברא [על גופו של האדם – חובה על האדם, ולא על הקרקע] כשישראל עובד את הקרקע, משום שכונת התורה היא לפרש ענין של ושבתה הארץ שבת לד' [ויקרא כה, ב] ע"י מה ששדך לא תזרע וגו'[60] כלומר ע"י מה שאתה בן ישראל, המצווה בשביתה, לא תעשה את העבודות האסורות הללו, ועל יסוד זה כבר פסק המוהרי"ט[61] [ר' יוסף מטראני, מחכמי צפת במאה הי"ז] להתיר להשכיר את שדהו לגוי ע"י הבלעה, אע"פ[62] שעובדה ג"כ בשביעית, והנהיג כן למעשה מפני שסובר שאין איסור שביתת הארץ כ"א כשישראל עובדה. ואפילו לדעת המחמירים מ"מ על זה מועלת המכירה בודאי, שהרי עכשיו אין השדה של ישראל מן הדין, וכיון ששני -אלה מתחברים יחד, שהשדה אינה של ישראל והעובד הוא ג"כ נכרי, אין כאן שום איסור, וראוי לסמוך על זה בשביעית בזמן הזה, שסוף כל סוף רבו האומרים שהיא מדרבנן, אלא שאנו חוששים לדעת האומרים שהיא מן התורה, וכיון שיש לומר שאפילו לדבריהם כשהגוי עובד אין כאן איסור תורה, ואם תאמר שגם בזה יש איסור תורה הרי אנו מצרפים לסמוך על המכירה, שבצירוף כל אלה יחד ודאי יצאנו מידי איסור תורה מצדי צדדים. והאמת הוא, שלענין לצאת מידי איסור תורה די לסמוך על המוהרי"ט בזמן הזה, ונמצא שאפילו בלא הפקעת המכירה אין כאן איסור תורה. עכ"פ[63] ממוצא דבר אנו למדים, שאם נעמד על המשמר להשתדל, שגם אחר המכירה לא יעשו ע"י ישראל אותן חמש או ארבע מלאכות האסורות מן התורה, הרי אנו מרויחים דבר גדול, שעולה בידינו שביתת הארץ מן התורה, ומה שאנו צריכים לסמוך על היתר

ההפקעה הוא ראוי להיות רק בשביל שארי העבודות כולן, שהן כולן אסורות רק מדרבנן, שאי אפשר שלא יעשו ע"י ישראל, מפני תיקון הישוב, ודוחק הפועלים העניים, שע"ז[64] כדאי לסמוך בשעת הדחק על הדיעות הסוברות שבשדה של נכרים אין שום דין שביעית נוהג גם לענין עבודה ע"י ישראל.

והנה לפי מצבנו עכשו הי'[65] דבר גדול מאד אם היינו יכולים באמת לשמור דבר זה, אבל כדי שלא נהי'[66] צריכין להכנס עוד בפרצות דחוקות, גם באלה המלאכות האסורות מן התורה, ראוי ג"כ שניסד ע"ז קופה מיוחדת, שהיא תהי' מוכנת לתמוך בידי הפועלים, אשר תתמעט העבודה אצלם, ע"י אותן העבודות הנעשות ע"י נכרים, ולעזור ג"כ להאכרים העניים, שהם רגילים לעשות את כל העבודות ע"י עצמם, שיוכלו לשכר פועלים נכרים, לאותן העבודות האסורות מן התורה. אמנם הלא ב"ה נמצאים ג"כ יחידים יראים ושלמים, החפצים לקיים את המצוה כמאמרה, ולשבת לגמרי ככל דין תורת שביעית, צריכין אנו ליסד ע"ז קופה מיוחדת, או לקבע ערך מיוחד כמה אחוזים למאה יבאו מהכנסת הקופה לתמוך בידי האכרים המוכרחים לעבוד, כדי להוציא אותם מאיסורי תורה, וכמה אחוזים יהיו שייכים להשובתים לגמרי,

והנה כ"ז[67] הוא מה שנוגע לשנתנו זאת, אבל עלינו לדאוג ג"כ על מעמד השמיטה בקביעות. ואם יחננו ד' ומשיח צדקנו יבא במהרה בימינו, ולא נצטרך לכל אותם האמצעיים, מ"מ לא אבדנו את שכר מצוה של השתדלותנו להעמיד קדושת הארץ, אם חלילה יתאחר הזמן. כדי לקבע קדושת השביעית לדורות, אנו צריכים ראשית כל לכונן מוסד גדול, שיספיק לתמוך בידי כל בעלי השדות של מזרע תבואות, זרעים וירקות, וכיוצא בהן, שאינם קשורים בקשרי מסחר, שאם אך יותן להם סיפוק פרנסתם במשך השנה יוכלו לשבות. והקופה צריכה להיות עשירה כ"כ, באופן שתוכל ג"כ לתמוך בידי הפועלים, אשר יתבטלו מעבודתם. ויותר טוב הוא, שהאגודה שתהי'[68] עסוקה בזה תכונן מעשי', ליסד עבודות כשרות של בנינים ושל חרשת המעשה, שתעסיק בהם את הפועלים בכל משך שנת השביעית.

וכשתהי'[69] הקופה מושפעת בפועלים חרוצים, העוסקים בעבודת הקדש הזאת בזרוע וגבורה, נוכל להמשיך הדבר שאפילו בכרמים ובפרדסים, שהמכירה והשכירות לגוי היא מוכרחת בהם, מפני הפסק המסחר, מ"מ אפשר להנהיג שתהיה באמת ההפקעה נעשית ע"י שכירות לגוי בהבלעה, ופועלים גויים יעבדו גם בהם, וכל פועלי ישראל יהיו עסוקים בבנינים, ובכל ענפי התעשי' שתכין האגודה, ביחוד לצורך תשלום חסרון העבודה של שנת השביעית.

אם נכונן את צעדנו ע"פ[70] הדברים האלה, בנחת ובהשקט, נוכל לקוות שנעשה ונצליח בעה"י[71]. ואז, כאשר ע"פ הסטטיסטיקה ותוצאות חשבון רכוש האגודה ימצא לנו, שאנו יכולים להשלים את המחסורים הללו, אפילו רק בחלק הגון מהם, אז נסכים כולנו, שלא להשתמש עוד בשום הפקעה, ושישראל לא יעשו כל עבודה אסורה, ואפילו הגויים יעשו רק בהפרדסים והכרמים השכורים להם, ותהיה שבת הארץ מתקיימת ברוב עיקריה ופרטיה על אדמת הקודש. זהו דרך שאפשר לכונן אליו את מטרתנו, ושלא נפלאת ולא רחוקה לאמר שיוכל לעלות בידינו. ואם בשמיטה אחת לא נוכל להפיק את כל חפצנו, נשמח בכמה שתמצא ידנו ליסד את יסוד קדושת הארץ, ונקוה שבכל שמיטה ושמיטה תוסיף

האגודה חיל, וכל מה שהיא תוסיף אמץ תגדל הכבישה ליסוד קדושת המצוה ויתקלס עילאה ב"ה בקדושת שבת לד' על אדמת קדשו.

ומה שנוגע לענין המסחר, לפי המצב של שנה זו, שהכרח הוא לסמוך על ההפקעה, של המכירה, שיש בה צד הערמה, ראוי ונכון לצרף לזה ג"כ, שתהי' המכירה המסחרית תמיד בהבלעה, וירשם בכל הפרייזקורנטים, [ברשימות המחירים] שהמחיר אינו נלקח בעד גוף הפירות כי"א בעד העבודה והמכשירים. וכשיזכנו ד' לבא למדה הטובה, שלא יהיו עבודים כי"א הפרדסים והכרמים המושכרים בהבלעה, אז אין להחמיר על הפירות כלל מצד סחורה, שהרי הם נחשבים פירות של נכרים, ויש לחוש לאיסור שאסרו גאוני הדור בימי הב"י[72], [בימי ר' יוסף קארו, בעל "בית יוסף", בצפת] שלא להחמיר בפירות של נכרי בקדושת שביעית.

---

1. עה"ק - עיר הקודש
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. המאוה"ג - המאור הגדול
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. באה"ר - באהבה רבה
8. ידי"נ - ידיד נפשי
9. שי' - שיחיה
10. ויה"ר - ויהי רצון
11. ב"ה - ברוך השם
12. ר' - רבי
13. כו' - וכולי (וכן הלאה)
14. שרשב"ג - שרבן שמעון בן גמליאל
15. ד"מ - דיני ממונות; "תנא ד"מ": תנא דבי מנשה
16. ר"ש - רבי שמעון
17. ע"י - על ידי
18. כ"כ - כל כך
19. ומ"מ - ומכל מקום
20. ג"כ - גם כן
21. ע"ז - על זה
22. ע"ד - על דבר
23. כת"ר - כבוד תורתו
24. והי' - והיה
25. ז"ש - זה שלום
26. כנה"י - כנפשו היקרה
27. ידי"ע - ידידו עוז
28. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
29. כה"י - כנפשו היפה
30. תהי' - תהיה
31. בע"ה - בעזרת השם
32. לר"ש - לרבי שמעון
33. פ"ק - פרק קמא (בציון מקור); "בפ"ק" במכתב: בפה קהילתנו

34. ותהי' – ותהיה
35. ואח"כ – ואחר כך
36. שבע"פ – שבעל פה
37. סי' – סימן
38. במג"א – במגן אברהם
39. ס"ק – סעיף קטן
40. א"ר – אמר רבי
41. מה"ת – מן התורה
42. ד"ה – דיבור המתחיל
43. ז"ל – זכרונו לברכה
44. שאע"פ – שאף על פי
45. הראי' – הראיה
46. רש"י – רבי שלמה יצחקי
47. כ"א – כי אם
48. מ"מ – מכל מקום
49. מד"ס – מדברי סופרים
50. עכ"ל – עד כאן לשונו
51. באה"ק – בארץ הקודש
52. עלי' – עליה
53. שעכ"פ – שעל כל פנים
54. א"כ – אם כן
55. וק"ו – וקל וחומר
56. בב"מ – בבבא מציעא
57. בכה"ג – בכהאי גוונא
58. ואע"פ – ואף על פי
59. שמ"ע – שמונה עשרה
60. וגו' – וגומר (וכן הלאה בפסוק)
61. המוהרי"ט – המורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ט (למשל: יעקב + טוביה) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
62. אע"פ – אף על פי
63. עכ"פ – על כל פנים
64. שע"ז – שעל זה
65. הי' – היה
66. נהי' – נהיה
67. כ"ז – כל זה
68. שתהי' – שתהיה
69. וכשתהי' – וכשתהיה
70. ע"פ – על פי
71. בעה"י – בעזרת השם יתברך
72. הב"י – הבית יוסף

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקכג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אדר שני תרע"ג - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ, אמסטרדם

הרב קוק שולח מכתבים לרבנים סופרים שיכתבו ל'המוריה'. מלבדם יש לגייס מאמרים מדעיים של מומחים, כי עיתון שממלא את כל שטחו בעניינים חברתיים בלבד אינו מחזיק מעמד. חובה לחזק את 'המוריה' במאמרים 'מלאים רגש ודעת'.

עיקרי הדברים

- רבנים סופרים ל'המוריה'.
- צורך במאמרים מדעיים.
- קמחא דפסחא.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ר"א אדר ב' תרע"ג[4].

כ'[5] ידי"נ[6] הרב המאוה"ג[7], רב העלילי, אוצר תו"י[8], מו"ה[9] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ [מנהל "פקידים ואמרכלים" באמסטרדם, ארגון שאסף כספים לכוללים בארץ ישראל] שליט"א[10],

יקבל בזה כת"ר[11] ידי"נ את שלשת המכתבים להרבנים הסופרים, שאחשוב שהם מסוגלים להמנות בין משפיעים רוחניים לחוג אורדי נכבד, וייטיב כת"ר למלא הדברים ולחתום את עיקר המכתב. ואם ירמז ג"כ[12] שכר סופרים מה טוב, ואני איני יכול להכנס בשום דבור של עניני כספים, כידוע, גם לכת"ר[13], טבעי.

חוץ מהרבנים הסופרים ראוי לדאוג לשורת מאמרים מדעיים ע"י[14] מומחים מיוחדים. כי אין לשער קוצר הנפש שמרגיש כל איש בעל טעם בימינו, בעתון שממלא את כל שטחו רק בעניינים חברותיים יהיו מה שיהיו, אם לא יחולף האויר המוגבל באויר אנושי רחב, ובלא תוספות זו א"א[15] כלל להחזיק מעמד בעתונות חשובה.

ע"ד[16] הקד"פ[17], [קמחא דפסחא] הכל אחד לי איך שישלח כת"ר. ואולי יוכל להוסיף איזה סכום, כי נפישי בני חילא עניים הנצרכים, ד"י[18],

והנני בזה ידי"ע[19] דוש"ת[20] באה"ר[21], הק'[22]

אברהם יצחק ה"ק

מובן שנכון לשלח יחד עם המכתבים איזה עקס' מ"המוריי" הנ"ל[23]

האדרסים: פלונגיאן, בנציון ברמן, גוב' קאוונא, קופישאק, גוב' קאוונא, הרב פייוויילזון. איזמאיל, גוב' בסרבי', הרב י' רייכער.

אמלא בזה את דברי כ' ידי"נ הרב המאוה"ג, אוצר נחמד וגדול פעלים, מו"ה יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ שליט"א, רב המנהל לכוללות פקיוא"מ[24] אה"ק[25] מעי"ת[26] אמשטרדם ["פקידים ואמרכלים" באמסטרדם] יצ"ו[27]. והנני מוצא, שחוב קדוש הוא להחזיק במעוז המכה"ע[28] ה"מוריי", ["העיתון "המוריה" בירושלים] ולהשלימו השלמה רוחנית ע"י שפעת מאמרים חיים, מלאים רגש ודעת, ומלושדים בלשד טל חיים של תו"י.

בתקותי שימלא כת"ר את הבקשה ויבא לעזרתנו הרוחנית במקצע נכבד זה, הנני חותם בברכה ואה"ר[29], כנה"ר[30] ונפש ידי"ע דוש"ת באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. כ' - כבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. תו"י - תורה ויראה
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. כת"ר - כבוד תורתו
12. ג"כ - גם כן
13. לכת"ר - לכבוד תורתו
14. ע"י - על ידי
15. א"א - אי אפשר
16. ע"ד - על דבר
17. הקד"פ - הקמחא דפסחא
18. ד"י - ד' ירחם
19. ידי"ע - ידידו עוז
20. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
21. באה"ר - באהבה רבה
22. הק' - הקטן
23. הנ"ל - הנזכר לעיל
24. פקיוא"מ - פקידי ואמרכלי
25. אה"ק - ארץ הקודש
26. מעי"ת - מעיר תהילה
27. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
28. המכה"ע - המכתב העתי (העיתון)
29. ואה"ר - ואהבה רבה
30. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' ניסן תרע"ג - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

הרב קוק מתנצל על סגנון המכתבים, ודוחה את התיקון לאחר החג. לתיקון תרומות ומעשרות צריך מקור מימון להשגחה, נסיעות והדפסות. 'אגודת ישראל' הבטיחה, אבל זה יתעכב, ולכן הרב קוק מבקש מהורוויץ לממן בינתיים. אין טעם במאמרים פומביים; העיקר הוא שמירת השווקים, והרב ב' ידלר מתאים לכך. הרב קוק מבקש להשמיט מהמכתב משפט שעלול להחליש את הצורך בתעודות.

עיקרי הדברים

- מימון השגחת תרומות ומעשרות.
- שמירת השווקים.
- הרב ידלר כמשגיח.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ד' ניסן תרע"ג[4].

כבוד חביבי ורחימי הרב המאוה"ג[5] אוצר הטוב והתושיה רב פעלים מו"ה[6] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ שליט"א[7], שלו'[8] וברכה באה"ר[9]

מכתבי כת"ר[10] הנעלים והאחרון בצירוף הקבלות הגיעוני. ועל הראשון תחילה, יסלח לי ידי"נ[11] מר שליט"א ע"ד[12] הסגנון של המכתבים שהיה שלא כתכסיס הראוי, וחושב אני שהדבר מוכרח להתאחר עד אחר הרגל הקי'[13] הבעל"ט[14], ובמשך הזמן נתישב בדבר לתקן הכל באופן היותר נאות, גם לפי כבוד חביבי כת"ר שי'[15] כמו כן אקוה לקחת דברים בבירור הענין של חנוך הפועלים עם מר אייזנברג, [אהרן אייזנברג, ממייסדי רחובות] ולסמן את הדבר בביאור הראוי בעה"י[16].

וע"ד[17] תיקון תרומ"ע[18], עיקר הדבר הוא למצא מקור להוצאת ההשגחה הנסיעות וההדפסות הנדרשות לזה. חשבתי שד"ר[19] אוירבך ימצא איזה נדיב ירי"א[20] באשכנז שיקבל זה עליו, ולא עלה הדבר, רק חושב ש"אגדת ישראל" תעשה זאת, וכן הבטיח ר"י ראזנהיים [יעקב רוזנהיים, ממייסדי "אגודת ישראל"] נ"י[21]. אבל לדעתי יארך הזמן עד שיצא הדבר אל הפועל, ומה טוב הי'[22] אם יוכל כת"ר לקבל זה לפי שעה על חשבון לשכתו הנכבדה. למאמרים פומביים בענין זה איני רואה שום מטרה. עיקר הדרך לכבוש מצוה זו אינו כי"א[23] שמירת השוקים כאשר הונהג עד כה ב"ה פה, וביותר בירושת"ו[24], וזה אי אפשר בלא השגחה תדירית, והרב ר"ב ידלר [המגיד הירושלמי; ראו (כרך ב', אגרת תנב)] נ"י מוכשר לזה מאד, וראוי הדבר לבקש עבורו מקור לשכירותו כדי שלא יהי'[25] תלוי בדעת אחרים כי"כ[26], ויוכל לעבוד בשקידה כראוי במקצע דנא.

ממכתבי אפשר להשמיט את הפיסקא [ראו (כרך ב', אגרת תקכא)] "ואינם יכולים כלל לעכב את בירור הכשרות הנדון ע"פ[27] רובא ורובא דרובא", כדי שלא להחליש את צורך התעודות.

מרוב הטרדא והעבודה הנני מוכרח לקצר, ואומר שלו' ושמחת הרגל ויתרון הכשרו, כנה"י[28] ונפש ידי"ע[29] דוש"ת[30] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כת"ר - כבוד תורתו
11. ידי"נ - ידיד נפשי
12. ע"ד - על דבר
13. הק' - הקטן
14. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
15. שי' - שיחיה
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך
17. וע"ד - ועל דבר
18. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
19. שד"ר - שדוקטור
20. יר"א - ירא אלקים
21. נ"י - נרו יאיר
22. הי' - היה
23. כ"א - כי אם
24. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
25. יהי' - יהיה
26. כ"כ - כל כך
27. ע"פ - על פי
28. כנה"י - כנפשו היקרה
29. ידי"ע - ידידו עוז
30. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקנ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג סיון תרע"ג - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ, אמסטרדם

הרב קוק מבקש מימון לנסיעה כללית במושבות, ובעיקר בגליל, שהן 'עזובות בכלי'. הנסיעה צריכה להיות במשלחת מכובדת. הרב קוק אינו יכול לבקש מהיקב, בגלל דין תורה שמתנהל בין הכורמים ליקב, מחשש שוחד או מראית עין. לכן הרב קוק מציע שכל המצווה תיקרא על שם הורוויץ וקהילת פקידי ואמרכלי אמסטרדם.

עיקרי הדברים

- נסיעה למושבות הגליל.
- חשש שוחד מהיקב.
- בקשת מימון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ג סיון תרע"ג[4].

ידיד יקר מפנינים, הרב המאוה"ג[5], אוצר תורה. יראה וחכמת לב, רב פעלים מוהר"ר[6] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ [מרבני פרנקפורט, מראשי "אגודת אחינו היראים" שתמכה במוסדות התורה בארץ] שליט"א[7], שלו'[8] וברכה באה"ר[9].

קשה לי לדבר בעניני כספים, בענין שנראה כאילו אני מעורב בזה, ובכל זאת גודל הענין מוציא אותי מגדרי. כבר ידוע למר ידידי שסבות רבות גורמות כעת נחיצות גדולה שנסע נסיעה כללית לקרייתא דא"י[10], ["מסע הרבנים" למושבות יהודה והגליל בתרע"ד, שבו נסע הרב קוק עם הרב יוסף חיים זוננפלד ועוד רבנים] היהודיות, וביותר הגליליות, שאלה האחרונות הנן עזובות בכל, ואי אפשר לדחות. ונסיעה זו מוכרחה להיות בחבורה כבודה ונעלה, ובהדרת הכבוד הראוי, למטע קודש זה, של נטיעת עץ חיים של הקדושה ועדות ד' באה"ק[11], והשאלה של מוצא לכסף רק היא האחת המעכבת. והנה חשבתי מראש לדרוש מהיקב חלק הוצאה זו, ונזדמן הדבר שחל כעת דין-תורה כללי, בין הכורמים והיקב, שהוא מונע אותי מלדרוש מהיקב דבר שהוא לי נחת-רוח, מחשש שוחד, עכ"פ[12] למראית עין,

ע"כ[13] אני חושב אולי מאת ד' היתה זאת שכל המצוה כולה תקרא ע"ש[14] כת"ר[15], וקהילת קודש יראי ד' וחרדים אל דברו פקוא"מ[16] [פרנקפורט דמיין] שליט"א, ואולי כדאי הדבר להתאמץ שלא יעוכב דבר גדול זה בשביל מניעת ההוצאה, גם באין עוזר מן הצד.

ברב בטחוני שהדרת כת"ר מכיר את גדולת הענין, וערך תקותיו בע"ה[17], הנני מקצר ואו"ש[18] וברכה שלמה ממעמקי לבב, כנה"ר[19] ונפש ידי"ע[20] מצפה לאור ד' וישועתו על עם קדשו וארץ ירושתו, להרים קרן לתורה ולתעודה, דוש"ת[21] ברגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. באה"ר - באהבה רבה
10. דא"י - דארץ ישראל
11. באה"ק - בארץ הקודש
12. עכ"פ - על כל פנים
13. ע"כ - על כן
14. ע"ש - עיין שם
15. כת"ר - כבוד תורתו
16. פקוא"מ - פקידי ואמרכלי
17. בע"ה - בעזרת השם
18. ואו"ש - ואומר שלום
19. כנה"ר - כנפשו הרמה
20. ידי"ע - ידידו עוז
21. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' אלול תרע"ג - רחובות **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

הרב קוק מודה על העזרה. על מכתבו בעניין הרופא (שפורסם ב'החרות'): הרב קוק לא קבע שהטענות נכונות. אדרבה, קשה להאמין שרופא ירא שמיים כזה לא ידע את דין פיקוח נפש. אבל משהועלתה טענה נוראה, יש לברר בבית דין. אם הרופא אשם, יש לגדור את הפרצה; אם הטענה שקר, יש לגדור את פרצת ההתנפלות על אנשים חפים מפשע. מחאות פומביות 'אינן כלום'.

עיקרי הדברים

- לא האשים בלי בירור.
- בירור בבית דין.
- בשני המקרים - גדר לפרצה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], רחובות ת"ו[2], ד אלול תרע"ג[3] [1913. הרב קוק שהה אז ברחובות, ככל הנראה לרגל חג המושבה]

שלו'[4] וברכה וברכת השנים, לידיד נאמן יקר מפנינים, הרב המאוה"ג[5],.

אוצר נחמד רב פעלים, לתורה ולתעודה, מו"ה[6] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ, [הרב יונתן בנימין הלוי הורוביץ, נציג "ארגון הפקידים והאמרכלים של אמסטרדם" בארץ ישראל]

שליט"א[7], אחדשה"ט[8] באה"ר[9].

חביבי המרומם,

מכתבו היקר מיום ג' אלול דנא הגיע לידי. והנני לכתר"ה[10] ברב תשואות חן, על כל הדברים אשר הואיל בטובו להשתדל בהם, לטובת המורה, ולתיקון השוק. כן יבורך גבר בגוברין, [על פי לשון חז"ל: "גבר בגוברין" – גבר שבגברים (סנהדרין קה)] כמיב"י[11], להוסיף עז ואומץ לפעלי החסד והקודש, על אדמת קדשנו.

ועל דבר מכתבי בענין המאורע של הד"ר[12], [מכתבו של הרב קוק בעניין מות הצעיר ברגר; ראו (כרך ב', אגרת תקעה). הרופא הוא ככל הנראה ד"ר משה וולך, מייסד בית החולים "שערי צדק" בירושלים, שנשלח לארץ מטעם אותו ארגון מאמסטרדם שהרב הורוביץ ייצג] שהדפיסוהו ב"החרות", ["החרות" – עיתון שיצא בירושלים בשנים תרס"ט–תרע"ז, בעריכת חיים בן עטר] הנני מתפלא איך יוכלו דברים ברורים כאלה להדאיב שום לב. הלא אנכי לא קבעתי חלילה מסמרות של אימון בכל הטענות, שמלאו אותם הקובלים בהם את האויר הארץ-ישראלי, ואדרבא ככה הוא שיעור הבנת דברי, כפי אשר הי'[13] חסד ד' עם לבי ועטי, כי אינני מאמין ששום אדם מישראל, שיש בו ריח תורה, לא ידע את ההלכה הפשוטה של חובת זריזות פקו"נ[14] הדוחה את האיסורין, [יומא פד–פה; שולחן ערוך אורח חיים שכח, ב] וממילא קשה להאמין זה על איש כהד"ר[15], ששום אדם לא יוכל להכחיש שיש בו תורה ויראת שמים, נוסף על חכמתו הכללית והמקצועית. אבל כאשר הם באים בטענה איומה כזאת אי אפשר לדחותם איזה טעם של חשד על מטרת התעמולה. סוף כל סוף יש כאן מקרה איום שצריך להתברר.

על כן מובן שהמחאות הפומביות אינן כלום. גם על כל בדותא אפשר להרעיש במחאות, כשישנם מושכי פעמונים בכונה, ובכל אופן ענין נורא עומד לפנינו. אם אשם הד"ר בהתרשלות של פקו"נ, מה שקשה להאמין, ועי"ז[16] יצאה תקלה, שהיא יותר נוראה אם היא נסמכת ללא-אמת על יסוד תורני, ודאי צריכים לגדור את הפרצה. ואם לא היתה שום התרשלות מצד הד"ר, והמוחים מתנפלים על איש נקי להאשימו, בחטא דמים כזה, ולהלהיב את המוחות באיום מגוזם בהגזמת שוא, גם אז הענין הוא פרצה גדולה שצריכים לגדרה.

ודעתי היא שרק בלא מהומה כי"א[17] ע"פ[18] ביד"צ[19], [כי אם על פי בית דין צדק – כלומר שהעניין יתברר בבית דין ולא במחאות פומביות] אם רק יתבע האב השכול, שהוא רק הוא יודע אם יש לו מה לתבע, אז יבורר האמת, ואיך שיצא המשפט לאור תגדר הפרצה. כי למרות מה שכעת יוכל להעלות על הדעת של ההמון התמים, שיש עכ"פ[20] באי"י[21], רופא מומחה, מפורסם לירא-שמים, שחושב לחסידות דיחוי של חולה שיש בו עכ"פ צד של סכנה, מפני חילול שבת, ידע אז כל העולם שזהו דבר שקר ולא היו דברים מעולם. ואם באמת יצאה חלילה מלפניו תקלה זו לא ישאו פנים בי"ד[22] שופט צדק, גם לגברא רבא דכותיה של הד"ר הנכבד, ויחזיקו ג"כ[23] באמצעים נכונים איך לגדור את הפרצה. ואם אך שקר היתה התכונה של כל המהומה, אז יגדר ב"ד[24] זה ג"כ את הפרצה, שלא יתנפלו עוד בענינים נוראים כאלה על אנשים חפים מפשע. ובשביל כך מסיים המכתב, שאחרי התביעה דוקא, והתשובה במושב ביד"צ מצד הד"ר על פרטי הענין הנורא, "וע"פ פסק ביד"צ יקום דבר באיזה אופן לגדור הפרצה הגדולה הזאת", שהיא גדולה בכל אופן, "שלא ישונו עוד מעשים כאלה". אם הדבר שקר, לא ישונו עוד התנפלויות אלה, ואם הדבר אמת לא ישונו עוד יחוסים כאלה לחולים מסוכנים, מצד רופא בעל אחריות גדולה.

"ודת תוה"ק[25] להיות זריזים בפקו"נ[26] תעמוד בכל תוקף". אם הדבר שקר, לא יאמר עוד שעכ"פ[27] דעה יחידית נמצאת מד"ר[28] מצויין, שהיא מחזקת למדת חסידות את חסרון הזריזות של פיקו"נ[29] במקום חילול שבת, ואם הדבר אמת, ודאי יוגדר הענין כראוי. ואיך שיהיה, בין אם בשקר, יצאו המתנפלים ולקחו בידם דגל תורת "חיים" רק למסוה, תהיה התועלת מגדר בד"צ[30], שלא יפרצו גדר עולם של תורת אמת, לשום אבק בעיני רבים בשקר, ואם אמת היה הדבר, ופגם בתורת החיים יצא ע"י[31] משגה, שהיא תקלה נוראה, יוגדר הדבר ע"י פס"ד[32] זה, שלא יופרץ עוד גדר של תורת "חיים".

ע"פ מובן זה שראוי להבין את מכתבי, כל קורא שיקראהו בשימת לבב, - כי דברים היוצאים מקירות לבב דורש אמת ויושר, בטבעם הנם מכוונים אל מדתם, ומד' מענה לשון, [משלי טז, א] - לא יוכל לומר שהדאבתי לבב איזה איש, בתתי אוזן קשבת על אשמה בלא חיקור דין חלילה. ואקוה שהדרת כת"ר[33] וגם הד"ר הנכבד, וכל מוקירי ערכו הנעלה, ופעולותיו הגדולות, למרות איזה שגיאות שקלטו אזני מצדדים שונים, שהנם ככתמים בהחמה הברה של הנהגתו הכללית, שהיא באימון ובמסירות נפש מצויינת, להחולים שתחת הנהגתו, כל אלה יתנו מעתה, אחרי שישימו עינם בבינת הלב על דברי מכתבי, גם הם מצדם, לדברי צדק.

והנני חותם דברי באהבה נאמנה, וברגשי כבוד לכת"ר[34] ולכל יראי ד' וחושבי שמו, המתאוים בלב נכון, לרומם בכבוד את דגל עיר קדשנו וכל מקראיה, עדי יזרח כשחר אור לישרים, [על פי תהלים קיב, ד: "זרח בחושך

אור לישרים"] וקרנות צדיקים תרוממנה, [תהלים עה, יא] וכל פזורי עדר ד' יעשו לאגודה אחת, [מנוסח תפילת הימים הנוראים: "ויעשו כולם אגודה אחת"] והקדישו את קדוש ישראל, [ישעיהו כט, כג] והאמת והשלו'[35] יאהבו, [זכריה ח, יט]

ידי"ע

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
4. שלו' - שלום
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
11. כמיב"י - כמותו ירבו בישראל
12. הד"ר - הדוקטור
13. הי' - היה
14. פקו"נ - פיקוח נפש
15. כהד"ר - כהדוקטור
16. ועי"ז - ועל ידי זה
17. כ"א - כי אם
18. ע"פ - על פי
19. בידי"צ - בית דין צדק
20. עכ"פ - על כל פנים
21. באי"י - בארץ ישראל
22. בי"ד - בית דין
23. ג"כ - גם כן
24. ב"ד - בית דין
25. תוה"ק - תורתנו הקדושה
26. בפקו"נ - בפיקוח נפש
27. שעכ"פ - שעל כל פנים
28. מד"ר - מדרש רבה
29. פיקו"נ - פיקוח נפש
30. בד"צ - בית דין צדק
31. ע"י - על ידי
32. פס"ד - פסק דין
33. כת"ר - כבוד תורתו
34. לכת"ר - לכבוד תורתו
35. והשלו' - והשלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תריב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' מרחשוון תרע"ד - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

הרב קוק הודיע שיצא בשבוע הבא למסע למושבות הגליל, דרך הים לחיפה, לפקח על ענייני הדת ולתקן את העישור. הרב קוק מזמין את חברי הוועד לתיקון תרומות ומעשרות ורבני ירושלים להצטרף, ובמיוחד את הרב ד' ה' עפשטיין.

עיקרי הדברים

- החלטה על מסע הגליל.
- הזמנת רבני ירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ב' מ"ח תרע"ד[4]

כי[5] רב חביבי, הרב המאוה"ג[6] אוצר תוי"ר[7], רב פעלים לתורה ולתעודה, בישראל וביהודה, מו"ה[8] יונתן בנימין הלוי שליט"א[9] איש הורוויץ. שלו'[10] וברכה באה"ר[11].

אתכבד בזה להודיע לכתר"ה[12] ידי"נ[13] שליט"א, כי החלטתי בעזה"י[14] לעשות את הנסיעה למושבות הגליל ["מסע הרבנים" למושבות הגליל, בחשוון תרע"ד] ת"ו, בשבוע הבע"ל[15] אחר ש"ק[16] אי"ה[17], דרך ים לחיפה, ומשם לערי הגליל ומושבותיהן, לפקח על עניני הדת והיהדות בכלל שמה, ובפרט לשום דרך סלולה בתיקון ענין התרומ"ע[18] ולהציל את הרבים מאיסור טבלים. וכאשר מאז דברנו בזה ע"י[19] צירנו הרב ר"ב ידלר [הרב בן ציון ידלר, המגיד הירושלמי] נ"י[20], חושב הדרת כת"ר[21], ועוד מגדולי עיקו"ת[22] ת"ו, לעסוק יחד עמנו שכם אחד במצוה רבה זו, ביחוד מחברי הועד לתיקון תרומ"ע[23], או איזה מרבני עיה"ק[24], מורי-הצדק שבחלקי עיר עז לנו ת"ו. ע"כ[25] אתכבד להודיע בזה למר שליט"א, את ההחלטה ע"ד[26] הנסיעה. וסדרי הפרטיים, אף כי כבר ערוכים הם עמנו, בכ"ז[27] אחשוך את הדברים עד שנתראה פנים בחדות ד' בעזרתו יתי'[28], ונסדר יחד בהסכמה אחת את סדרי המסע. והבוחר בתורה ובארץ חפץ יעמוד על ימינינו, וחפץ ד' בידינו יצליח. והי'[29] זה שלו' כנה"ר[30] ונפש ידי"ע[31] דוש"ת[32] באה"ר ונאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. כדי למעט עבודת הכתיבה, מסתפק אני במכתבי זה, אשר אבטח שיטיב כתר"ה[33] להראות למעלת כבוד גדולי עיקו"ת ת"ו, חברי הועד לתיקון תרומ"ע[34] שליט"א, וביחוד לכי'[35] רב חביבנו הרב המאוה"ג איש חמודות מוהרד"ה[36] עפשטיין שליט"א.

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. כ' - כבוד
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. תוי"ר - תורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' - שלום
11. באה"ר - באהבה רבה
12. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
13. ידי"נ - ידיד נפשי
14. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
15. הבע"ל - הבא עלינו
16. ש"ק - שבת קודש
17. אי"ה - אם ירצה השם
18. התרומ"ע - התרומות ומעשרות
19. ע"י - על ידי
20. נ"י - נרו יאיר
21. כת"ר - כבוד תורתו
22. עיקו"ת - עיר קודשנו ותפארתנו
23. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
24. עיה"ק - עיר הקודש
25. ע"כ - על כן
26. ע"ד - על דבר
27. בכ"ז - בכל זאת
28. יתו' - יתברך
29. והי' - והיה
30. כנה"ר - כנפשו הרמה
31. ידי"ע - ידידו עוז
32. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
33. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
34. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
35. לכ' - לכבוד
36. מוהרד"ה - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ה (למשל: דוד + הלל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרנו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' שבט תרע"ד - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

כדאי לנסות לשוחח עם הברון רוטשילד בבואו, והרב קוק מבקש שהורוויץ יבוא או ישלח את הרב ידלר. הרב קוק שואל על ספר תורה לעתלית, ומספר שד"ר יפה אינו מתנגד למקווה שם, בתנאי שיהיה בפיקוחו. הבימה בזכרון יעקב סודרה כשורה.

עיקרי הדברים

- פגישה עם הברון.
- מקווה בעתלית.
- בימה בזכרון יעקב.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' שבט תרע"ר[4]

כ'[5] ידי"נ[6] הרב המאוה"ג[7], רב פעלים, אוצר נחמד לתורה ולתעודה, מוהר"י[8] בנימין הלוי שליט"א[9] איש הורוויץ,

שלו'[10] רב.

ע"ד[11] האפשרות לבא בשיחה עם הברון [הברון אדמונד דה רוטשילד, שביקר אז בארץ] נ"י[12] בבואו הנה, עדיין אין לי דרך ידוע. הדבר בודאי נכבד לנסות. חושב אני שראוי שהדרת כ' יבא הנה אי"ה[13] ביום א' הבעל"ט[14], וכדאי לשבת בשביל כך איזה ימים או אפילו שבוע שלם ואם אי אפשר למר להתעכב כ"כ[15], חושב אני שיבא הר"ב[16] ידלר נ"י, או איזה איש אחר חרוץ ומוחזק לנו בכשרות ואומן לב למטרתנו הקדושה להטבת החינוך, וכשתהיה נחוצה הופעת כת"ר[17] נתלגרף אי"ה.

מה נעשה בדבר הס"ת[18] לתרומיה היצא הדבר אל הפועל למועד המובטח? בא לידי מכתב תודה על החותם והנדפסים.

מד"ר[19] יפה הגיעני מכתב שאינו מתנגד למקוה שם, רק שתהי'[20] תחת השגחתו

מה נעשה עם הרשימות. הלא גם שלי מסרתי לרב"י[21] ואין אומר ודברים

הבימה בזכרון-יעקב ב"ה על מכונה בכשרות ת"ל[22].

איש לרעהו נאמר חזק ודי אתנו, בעד עמנו ובעד ערי אלהינו.

בכבוד וברכה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ד"ש[23] באה"ר[24] להריח"ז[25] [הרב יוסף חיים זוננפלד, מראשי היישוב הישן בירושלים] שליט"א, צרור המור דו"ל[26].

הנ"ל[27]

1. ב"ה – ברוך השם
2. עה"ק – עיר הקודש
3. ת"ו – תבנה ותכונן
4. תרע"ו – השנה תרע"ו (1915/1916)
5. כ' – כבוד
6. ידי"נ – ידיד נפשי
7. המאוה"ג – המאור הגדול
8. מוהר"י – מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' – שלום
11. ע"ד – על דבר
12. נ"י – נרו יאיר
13. אי"ה – אם ירצה השם
14. הבעל"ט – הבא עלינו לטובה
15. כ"כ – כל כך
16. הר"ב – הרב רבי שם שמתחיל באות ב (כגון בנימין / ברוך / בצלאל) – הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. כת"ר – כבוד תורתו
18. הס"ת – הספר תורה
19. מד"ר – מדרש רבה
20. שתהי' – שתהיה
21. לרב"י – שם אדם – דורש פענוח
22. ת"ל – תודה לא-ל
23. ד"ש – דרישת שלום
24. באה"ר – באהבה רבה
25. להריח"ז – להרב יחיאל ז... – שם אדם
26. דו"ל – דודי לי ("צרור המור דודי לי")
27. הנ"ל – הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תרעז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו אדר תרע"ד - יפו **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

הרב קוק שולח הקדמה לחוברת על מסע הגליל, ומבקש לשמור על 'הצורה הידידותית' גם באנחה על הפרצות. אפשר להזכיר את מסע הברון, אף שהרב קוק נמחץ לשמוע שהברון עלה להר הבית ואיש לא הזהירו. 'פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו עולה על כל מיליונים של ישובים מעשיים', אבל הברון לא הפסיד את ערכו כמייסד הישוב, וה' יכפר.

עיקרי הדברים

- הקדמה לחוברת המסע.
- צורה ידידותית.
- עליית הברון להר הבית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ו אדר תרע"ד[4]

שלו'[5] רב לכבוד רב חביבי הרב המאוה"ג[6] אוצר תו"י[7], כליל תפארת רב פעלים מו"ה[8] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ שליט"א[9]

אחדשה"ט[10] באה"ר[11],

יקבל בזה כת"ר[12] קיצור דברים בתור הקדמה לחוברת. [כוונתו לחוברת על "מסע הרבנים" למושבות]

אם ימצא כת"ר וחברינו במסע [מסע הרבנים למושבות הגליל והשומרון, שנערך אז] להוסיף ע"ז[13] דברים מה טוב, ובלבד שלא לטשטש את הצורה הידידותית הבולטת גם מתוך האנחה על כל הפרוץ. [על כל הפרצות במצוות] [שראו במושבות] כי בודאי רק דרך קודש זה, שאור חסד ד' מאיר בו, הוא דרך האמת, דרך תורת חיים ואהבת חסד אשר נטע ד' בקרבנו.

טוב מאד לצרף דברים ע"ד[14] מסעו של הברון. [על דבר ביקורו של הברון אדמונד דה רוטשילד בארץ] אע"פ[15] שלבי נמחץ מאד, מפני חה"ש[16] של היותו במקום המקדש, [מפני חילול השם שבכניסתו להר הבית] וביותר על מה ששום איש לא העיר אותו שהוא דבר האסור. [דבר אסור] פגימה אחת בקדושת מקום בית חיינו, עולה לנו על כל מליונים של ישובים מעשיים ואע"פ[17] שלא הפסיד בכ"ז[18] את ערכו הגדול בתור מיסד הישוב, ובשוגג או בדרך מי שהכל הוא בשגגה בא מעשה לידו, [הוא עשה זאת בשגגה, או כמי שאינו יודע, שמעשהו נחשב כולו שגגה] וד' הטוב יכפר [דברי הימים ב ל, יח] ויקח טוב. [הושע יד, ג]

והנני בזה ידי"ע[19] דוש"ת[20] מצפה לתשועת ד' על עמו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5. שלו' - שלום
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. תו"י - תורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. ע"ז - על זה
14. ע"ד - על דבר
15. אע"פ - אף על פי
16. חה"ש - החיים והשלום
17. ואע"פ - ואף על פי
18. בכ"ז - בכל זאת
19. ידי"ע - ידידו עוז
20. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אייר תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

תיקון תרומות ומעשרות צריך חיזוק, ובזמן המלחמה רוב התבואה נאכלת בארץ, כך שהתקלה חמורה יותר. הכוללים ו'אגודת ישראל' אינם יכולים לממן, וצריך מאה ועשרים פרנק לחודש. הרב קוק מבקש את עזרתו, וגם עזרה ל'שערי תורה' ביפו, שהוא 'עזוב מכל צד'.

עיקרי הדברים

- מימון העישור בזמן המלחמה.
- 'שערי תורה' עזוב.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ס"ט גאללין, כ"ג אייר העת"ר[2]

שלו'[3] וברכה לכ'[4] ידידי היקר הרב המאוה"ג[5] אוצר תורה יראה וחכמה, כליל חמודות, רב פעלים לצדקת ד' בישראל מו"ה[6] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ [ראו (כרך ב', אגרת תקפד)] שליט"א[7],

אחדשה"ט[8] באה"ר[9],

מטרדת צוק העתים עברו ימים רבים, ימים של צער ונדודים, ולא פקדתי את כ'[10] ידידי כתר"ה[11] כראוי במכתבי ידידות. אקוה שיבין איך נבוכו מחשבותינו מעוצם סערת הזמן ומכל אשר עבר על אה"ק[12] ובניה ומצער ריחוק מבית מאויינו ארץ חמדתנו ת"ו[13]. יזכנו השי"ת[14] לשוב לשוש במשוש הררי ציון להתענג בנועם זיו קדשם וחיי נשמות מתק אוירם.

אקוה שלא ימוד לי, ידידי כתר"ה, כמדתי וימהר להשיבני ולכבדני במכתביו האהובים.

ועל של עתה באתי ע"ד[15] אשר עוררוני מירושלים ת"ו בענין תיקון תרומ"ע[16], [ראו (כרך ב', אגרת תשכט), (כרך ב', אגרת תשלא)] אשר רבות עמלנו בו וביחוד בנסיעתנו אשתקד, וכעת הדבר צריך חיזוק מרובה, ובקשו ממני מכתב לועדי המושבות ביהודה ובגליל, שהנני ממהר בעזה"י[17] לשלח כראוי בחזוק ואמוץ, ויותר שהדבר דורש התחזקות מצד דוחק המצב וסערת הזמן החמור, נתכפל באשר כל התבואות והפירות כמעט נאכלים באי"י[18] עצמה, שתקלת הטבלים, חלילה, חמורה הרבה יותר מבזמנים הרגילים של הוצאתם לחו"ל[19] כידוע. והנה החלק של ההוצאה, שהיתה נתנת מירושלים מהכוללים, אין כעת מה לחשוב ע"ז[20], כי הכל דלל וחרב עד ירחם ד', ומה גם החלק הנועד מאז להנתן מאגודת ישראל, סכום ההוצאה הדרושה כעת לפי מכתבם עולה מאה ועשרים פרנק לחודש, ע"כ[21] אבקש בזה מכתר"ה[22], יתאמץ נא למען קדושת זכות הרבים וקיום פליטת קדושת ארץ חמדתנו וזכות קיום המצות התלויות בה, שאליהם עינינו ולבנו, להוציא אל הפועל את דבר עזרת ההוצאה הדרושה עד כמה שתשיג ידו הטובה, ונחזיק בזה ידים רפות ויתאמצו העוסקים בעבוה"ק[23], שליחינו הנכבדים בערי יהודה והגליל, במושבות ובחוות, ולא יבוטל יסוד הקודש אשר נתבסס בעזה"י במכונו באה"ק[24].

בבטחוני שישים כתר"ה, בכל חום אהבת התורה והמצוה וחבת הקודש, קדושת הארץ ומצותיה, אשר בלבבו הטהור, את לבבו לדברי, ועשה יעשה וחפץ ד' בידו יצלח להרים את התרומה הדרושה למטרת הקודש, הנני בזה מקצר ואומר שלו' וברכה באה"ר, כנה"ה[25] ונפש ידי"ע[26] דוש"ת[27] מצפה תשובתו במוקדם, ברגשי כבוד וידידות,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ודאי קבל כתר"ה את הנדפס מחוברת המסען שנשלח על האדרסה של הרב ד"ר[28] נובל [נחמיה נובל מפרנקפורט] נ"י[29]. הנ"ל[30].

מדי דברי אעיר את לב כתר"ה ידי"נ[31] שליט"א, אולי יוכל לעשות איזה טובה למוסד "שערי תורה" ביפו. [ראו (כרך ב', אגרת תשכג)] לבי הומה עליו ועל גורל המלמדים, ת"ח[32] יקרים, ובני העניים הנזקקים לבית התבשיל של העובדים בו, גם לרבות בית המלאכה שהוא ג"כ[33] חטיבה יפה, וטוב הדבר שדגלו מסור בידי שלומי אמונים. בצוק העתים הללו הוא נעזב יותר משארי המוסדות. ירושלים סוף כל סוף נפקדת תל"י[34] ברבת בני עם ד', והמוסדות אשר לרוח הזמן הלא ישנם רבים תומכים ומחזיקים בהם, אמנם זה המכון לתורה ולתעודה ללמוד גפ"ת[35] והדרכה נאמנה ביראת ד' כימי עולם, ובהיותו עומד ביפו, הרי הוא עזוב מכל צד, חושב אני למצוה רבה להתאמץ להחזיק בו. ואקוה שיעשה כתר"ה כחכמתו ונדבת רוחו להמציא לו עזרה, והנני בזה כופל את תודתי למפרע על המחשבה ועל המעשה, על ההשתדלות ועל הפעולה, אשר אקוה שתעלה בידי מר חביבי שליט"א בעזה"י. הנ"ל

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כ' - כבוד
11. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
12. אה"ק - ארץ הקודש
13. ת"ו - תבנה ותכונן
14. השי"ת - השם יתברך
15. ע"ד - על דבר
16. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
17. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
18. באי"י - בארץ ישראל
19. לחו"ל - לחוץ לארץ
20. ע"ז - על זה
21. ע"כ - על כן
22. מכתר"ה - מכבוד תורתו רום הדרתו
23. בעבוה"ק - בעבודת הקודש

24. באה"ק - בארץ הקודש
25. כנה"ה - כנפשו הטהורה
26. ידי"ע - ידידו עוז
27. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
28. ד"ר - דוקטור
29. נ"י - נרו יאיר
30. הנ"ל - הנזכר לעיל
31. ידי"נ - ידיד נפשי
32. ת"ח - תלמידי חכמים
33. ג"כ - גם כן
34. תל"י - תודה לא-ל יתברך
35. גפ"ת - גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח מרחשוון תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

על החוברת: היה מבליט יותר את אהבת הישוב החומרי. מצבה, במה ומקדש: המצבה - 'נקודה מרכזית שכולם מתקבצים סביבה' - מתאימה לקריאה בשם ה' הכללית של אברהם. יעקב הפך אותה ל'בית אלוהים' מוקף מחיצות, סגולת ישראל. לעתיד יאמרו העמים 'לכו ונעלה... אל בית אלוהי יעקב' (פסחים פח), ויבינו את ערך המצוות הפרטיות. במת יחיד הותרה עד שהמילוי הפרטי בשל, ואז נקבע בית עולמים.

עיקרי הדברים

- מצבה - עבודה כללית.
- בית - סגולת ישראל.
- העמים יבינו את המצוות.
- במה ובית עולמים.

נוסח האגרת עם ביאור

(אל הרב ר' [1] יונתן בנימין הורוויץ) ב"ה [2] ס"ג כ"ח מר-חשון עתר"ו [3].

מכתב רב רחימאי [מכתב רבי האהוב (ארמית)] כת"ר [4] שליט"א [5], הראשון גם השני עם החוברת הגיעני. ויסלח נא אהובי על אחור תשובתי. - לולא מה שקשה לי כעת לעבוד עבודה ספרותית, הייתי מתקן את החוברת בהרבה מקומות, ביחוד הייתי מבליט יותר ויותר את אהבתנו לישוב החמרי על אדמת-קדשנו ואת אמונתנו הגדולה, שבשפלותנו יזכר לנו [על פי תהלים קלו, כג] צור ישראל ב"ה, ומכל גרעין הנזרע בארץ-צבי יפריח ישועה ותהלה גדולה מאד.

את הגיוני-רוחי ע"ד [6] מצבה, במה ובית-המקדש, למדרגותיהם, [על דבר שלוש צורות עבודת ה': מצבה (אבן אחת שמקריבים עליה), במה (מזבח), ובית המקדש, לפי מעלותיהן] ארשום בזה למר בקצרה.

ראינו שמצבה היתה אהובה בימי האבות, ונשנאה אח"כ [7] לגמרי ["ולא תקים לך מצבה אשר שנא ה' א-להיך" (דברים טז, כב)] בלא שום התר זמני. הבמה הותרה ונאסרה והותרה עד שנאסרה לגמרי, [הבמות הותרו לפני הקמת המשכן, נאסרו בזמן המשכן במדבר, הותרו שוב בגלגל, נוב וגבעון, ונאסרו לגמרי משנבנה בית המקדש בירושלים] ע"י [8] קביעת בית-עולמים שנקרא "נחלה - שאין לה הפסק", [ירושלים, שעליה נאמר "אל המנוחה ואל הנחלה" (דברים יב, ט), ומשנבחרה אין עוד היתר לבמות (זבחים קיט)] כמבואר שלהי זבחים. מהו תכן מצבה באר הרמב"ם [9] בהלכות עבודה-זרה, [הלכות עבודה זרה ו, ו] שהוא בנין שמתקבצים לעבודה סביבו. וראוי להתבונן על הקו המבדיל בין מרכז שמתקבצים לעבודה סביבו, שנתרחק, ובין בנין שמתקבצים לעבודה בתוכו, שנשאר אהוב. הנה בפסחים פ"ח אמרו חז"ל [10]: מאי דכתיב: "והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ד' אל בית אלהי יעקב"? [ישעיהו ב, ג] לא כאברהם שקראו הר ["בהר ה' יראה" (בראשית כב, יד)] ולא כיצחק שקראו שדה ["ויצא יצחק לשוח בשדה" (בראשית כד, סג)] אלא כיעקב שקראו בית. ["אין זה כי אם בית א-להים" (בראשית כח, יז)] באור הדבר, כי

מראש אמנה כשהחל איתן האזרחי [אברהם אבינו (בבא בתרא טו)] לקרא בשם ד', הלא לא היתה הקריאה מפורטת בדרך-עבודה מיוחד ומסודר להלכותיו, כי-אם להפנות את הלבבות בכלל לשם ד' אל עולם קונה שמים וארץ. וסגנון זה אינו מניח הבדל בין עם לעם, וכל באי-עולם יוכלו יחד להתקבץ לעבוד את ד'. וזאת היא הוראת המצבה: נקודה מקודשת מרכזית, שהכל מתקבצים לעבודה סביבה באין הבדלה.

אבל מעמד כזה הוא רק מעמד של הכשרה. מגמתה העליונה היא, שתבא לעולם אותה הסגולה של העבודה הרצויה, המסודרת ברוח-ד' ומיוחדת לישראל עם-סגולה, ולזאת המדרגה אין כל באי-עולם ראויים להשתתף בשוה. ויעקב כאשר ראה את הסגולה המיוחדת, העתידה להופיע מזרע ברך ד' אשר יפרח ממנו, אמר אז: "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה" [בראשית כח, כב] לא תהיה עוד מצבה חפשית, שהעבודה תהיה מרוכזת סביבה בלא הבדלת מחיצות, כי-אם "יהיה בית אלהים", בית מיוחד מוקף מחיצות, שרק הראויים לו יכולים לבא אליו. וכל העמים אין להם עדיין שום מושג איזו תועלת יש בכל אותה הפרטיות המסודרה, בכל אותם גופי-הלכות של תורה ומצותיה, שישראל מצטיינים בהם בכל מעשיהם וביחוד בעבודת הקדש והמקדש.

אבל, אע"פ[11] שבזמן הזה עדיין לא זרח האור ולא הוכר הכח החי העליון מההופעה העליונה המבורכה אשר לחלק יעקב בגופי תורתו המיוחדת לו, העולה על הכלליות של הקריאה בשם ד' אל עולם בכלל מכמה מעלות, לעתיד לבא כשיראו כל באי-עולם מה פעלו אלה החוקים והמשפטים, הדקדוקים וגופי ההלכות, על אומה זו הנפלאה, שנתקיימה בניסי נסים וצצה ופרחה בקדושתה המיוחדה גם בימי עניה ומרודה וזכתה לאורה גדולה, בעת תבוא התגלות צדקתה וכבודה יאמרו כולם: מעתה נדע שלא די לנו באותה ההכללה של קריאה בשם ד' לבד במושג-האמונה הערום, אשר חשבנו אותו למספיק לכל התפקידים הנשמתיים, אלא צריכים אנו לעלות "אל הר ד'" הקורא בכללות לקדושת אמונת ד', והכרתו בכלל, למען נבוא אל הבית פנימה, "אל בית אלהי יעקב", ולא נסתפק עוד בהכרה כללית ובמושגים כלליים, שראינו כבר שאינם מספיקים להאיר את הסגולה העליונה בעולם ולבסס את האנושיות על בסיס יסודי, כי-אם נשוב לאשר זנחנו ואבן מאסנו מוכרח להיות לראש פינה, והם הם הלמודים הפרטיים שהם נחלת-יעקב המיוחדה לעד, כמה שנוכל עכ"פ[12] להקות ולקחת מהם רטיה למחץ העולם והאדם הלקוי בכל ערכיו, "ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו". [ישעיהו ב, ג]

והלמוד הפרטי הזה המלא רוח מיוחד וסגולות מפורטות, אינו מצוי כלל בשוק הרוחני הכללי, ו"בגוים אין תורה" ["חכמה בגוים תאמין, תורה בגוים אל תאמין" (איכה רבה ב, יג)] אע"פ שיש חכמה, "כי מציון תצא תורה ודבר-ד' מירושלים". [ישעיהו ב, ג] באותה הפרטיות המיוחדה לקדושת ישראל אנו באים אל הבית פנימה, אבל גם כאן אנו פוגשים הכללה והפרטה, אבל לגמרי בצורה אחרת: ולעומת מה שבזמן שאנו עוסקים בהערכת כל העולם כולו הננו מקדימים את ההכללה על הפרטיות, ומפעולת אב-המון-גוים [מפעולתו של אברהם, "אב המון גוים" (בראשית יז, ה)] אנו באים ל"בית יעקב אשר פדה את אברהם", [ישעיהו כט, כב] הננו מהפכים את הסדר כשאנו עוסקים בהטבת האורה בישראל פנימה. אם נבא מיד אל ההכללה ונאמר: מושג-האומה עולה על כל, מבלי אשר נדאג למלא את המושג הזה בברכת-ד' והשפעת-הקודש, הננו הולכים ונכשלים, נאחזים בסבך אותה המסכה הנסוכה על כל הגוים, החושבים שהצבוריות לבדה היא יסוד

הכל ובגללה הכל שרוי הכל מחול, [ובשבילה הכל מותר והכל נסלח] ואינם שמים על לב כי הכמות לא תוכל לעולם להכריע לצד עליון את האיכות; ואם מותר האדם מן הבהמה הוא באיכותו - איך יתכן שכל סגולתו ושאיפת-מעשיו תהיה רק למען הרבוי הכמותי בלא דרישה עליונה איכותית?

אמנם יקרה היא לנו הכמותיות הצבורית, אבל לא מצד גענועים בהמיים המגלמים את המחשבה, כי-אם בסגולה בהירה, בהעמדת הסגולה של היחידים במלוי קדושתם, בצביון קדשם ואור טהרת מדותיהם. וממכון מלא אוצר-חיים כזה ראוי לבא להכללה צבורית, שכמותה נעשית כלי מוכשר לקבל את שפעת-האורה של כל הנקלט באוצרות היחידים, המשפחות, העדות והשבטים, ועושה אותם חטיבה אחת עליונה המאירה באור-שבעתיים. על-כן מוכרחת היתה במת-היחיד להיות מותרת, אחרי שבכללות נתאגדה הצבוריות צריכים למלאותה ענין, והשלום הוא הכלי המחזיק את הברכה, ["לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום" (עוקצין ג, יב)] והברכה עצמה מה היא? - קדש-ד' העליון בכל סגולותיו.

אמנם אחר שחזתה הנבואה ברוח-קדשה, שהמלוי הפרטי כבר בא לגמר-בשולו באופן הראוי להיות מצטרף אל הכלליות, אז בא תור האחדות הכללית הנאדרה-בקדש לעד, ובמת-יחיד, גם אותה המוקפת יריעות ומחיצות, שעולה הרבה בפנימיותה על מצבה, הפתוחה לכל, גם היא נאסרה, ונקבעה קדושת בית-עולמים הכללית. "זאת מנוחתי עדי עד" [תהלים קלב, יד] יזכנו השי"ת[13] לראות מהרה באורו הגדול על ציון ועל מקראיה [ועל מקום כינוסיה (על פי ישעיהו ד, ה)] וישיבנו ברחמיו אל ארץ-חמדתו. והיה זה שלו'[14] וברכת אה"ר[15] כנה"ר[16] ונפש ידי"ע[17] דוש"ת[18],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ר' - רבי
2. ב"ה - ברוך השם
3. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
4. כת"ר - כבוד תורתו
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ע"ד - על דבר
7. אח"כ - אחר כך
8. ע"י - על ידי
9. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
10. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
11. אע"פ - אף על פי
12. עכ"פ - על כל פנים
13. השי"ת - השם יתברך
14. שלו' - שלום
15. אה"ר - אהבה רבה
16. כנה"ר - כנפשו הרמה
17. ידי"ע - ידידו עוז
18. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו